

ХУДОЖНЬО-АНАЛІТИЧНІ УМІННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ КОМПОНЕНТ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Розглядаються основні компоненти художньої компетентності майбутнього вчителя музики. Подано короткий виклад авторської програми спецкурсу "Інтеграція дисциплін художньо-естетичного циклу".

Сучасна система освіти ставить перед собою завдання виховати компетентну і соціально-активну особистість, яка має фундаментальні наукові, спеціальні і педагогічні, теоретичні і практичні знання, творче педагогічне мислення, широку ерудицію, духовність. Саме вищий освітній заклад володіє духовним потенціалом, здатним створити новий тип спеціаліста, професіонала, вивести його на новий значно вищий рівень соціальної реальності, особистої культури, де поєднуються професіоналізм, інтелект, соціальна зрілість, прагнення до творчості. Вимоги до майбутнього фахівця, наставника молоді зумовлюються соціальною потребою суспільства у гармонійно розвиненій, аксіологічно зорієнтованій, духовно багатій особистості.

Професійна компетентність, професіоналізм органічно пов'язані з творчістю, художньо-естетичним баченням результатів своєї праці. Розвиток інтелектуальних якостей, таких як: компетентність (організація знань, що забезпечують прийняття ефективних рішень у конкретній галузі діяльності), ініціатива (бажання самостійного пошуку нової інформації й освоєння нових областей діяльності), творче мислення, здатність до саморегуляції (уміння керувати власною інтелектуальною діяльністю і самонавчанням), унікальність складу розуму – впливає на рівень професійної компетентності та кваліфікації спеціаліста мистецького профілю.

Компетентність припускає відкрити пізнавальну позицію – уміння на будь-яку ситуацію дивитися з різних точок зору, тим самим стимулюючи напружену роботу думки. Безпосереднім джерелом інтелектуальної творчості є індивідуальний інтенціональний досвід людини: особливі суб'єктивні стани спрямованості розуму, що виявляються у перевагах і переконаннях. Важливим орієнтиром здатності керувати власною інтелектуальною діяльністю є здібність планувати, оцінювати, зупиняти свою діяльність, передбачати наслідки, знаходити помилки.

Художня компетентність майбутнього вчителя музики повинна спиратися на основи, квінтесенцію знань, умінь і навичок, а так само на уміння ними оперувати для одержання власного неповторного результату творчої діяльності, що будуватиметься на основі культури сприйняття. Процес становлення художньої компетенції складний і тривалий, тому що містить у собі всі знання і навички, засвоєні індивідом за період навчання.

Нові освітні технології вимагають компетентності і відповідної підготовки вчителя, професійне становлення якого відбувається в органічному взаємозв'язку з особистісним розвитком. "Завдання особистісної орієнтації зумовлюють необхідність набуття вчителем нетипових для традиційної освіти умінь: розкривати учням своє особистісне бачення мистецького твору; активізувати процеси переживання; "відчувати" внутрішній світ іншого, його особистісні потреби; здійснювати діалогове спілкування з творами мистецтва; вдосконалювати своє розуміння закономірностей розвитку мистецтва і культури, розвиток асоціативних зв'язків і розуміння внутрішніх, інтегративних зв'язків між різними мистецтвами в процесі їхнього становлення й розвитку"[1:29].

У професії вчителя музики фокусуються: володіння методикою викладання предмета, здатність розуміти і впливати на духовний світ своїх учнів, повага до них, значущі особистісні якості, високий рівень художньої компетентності. У психолого-педагогічній літературі знаходимо інтерпретацію компетентності як системи знань та умінь педагога, що виявляється при вирішенні на практиці професійно-педагогічних завдань. Т. Г. Браже підкреслює, що професійна компетентність людей, які працюють у системі "людина-людина", визначається не тільки базовими знаннями і уміннями, а й ціннісними орієнтаціями спеціаліста, мотивами його діяльності, усвідомлення ним себе в освіті і світу навколо себе, стилем взаємодії з людьми, загальною культурою, здатністю розвитку власного творчого потенціалу[2:89-94].

Ми вважаємо, що під професійною компетентністю вчителя музики слід розуміти глибоке знання педагогом сучасних проблем педагогіки, музичної педагогіки, психології, мистецтвознавства та методики предмету викладання, а також уміння застосовувати ці знання в практичній діяльності. Обов'язковою ознакою професійної компетентності учителя виступає уміння співвіднести наявні знання з цілями, умовами і способами художньо-педагогічної діяльності.

Особливістю професійної підготовки майбутніх учителів музики є орієнтація на об'єктивний взаємозв'язок між дисциплінами мистецького циклу. Студенти повинні пізнати закономірності, які лежать в основі реалізації міжпредметних зв'язків у навчальному процесі й визначаються 4 принципами: цільовим, мотиваційним, понятійним, креативним [3:33].

Теоретичний аналіз досліджуваної проблеми формування художньо-аналітичних умінь майбутніх учителів музики дозволив виділити психолого-педагогічні та спеціальні фахові уміння, якими повинні володіти майбутні вчителі музики для підвищення рівня художньої компетентності і здійснення ефективної професійної діяльності. Уміння включають в себе: знання основ дії (понять, законів, теорій), способів виконання дії (правил, прийомів), використання необхідного обладнання (апаратури, інструментів), навички їхнього застосування та практичний досвід виконання аналогічних дій і елементів творчого підходу[4:81].

Для перевірки практичного стану формування художньо-аналітичних умінь у вищих педагогічних закладах освіти був проведений констатуючий експеримент, який передбачав розробку програми та критеріального апа-

рату, що дозволить фіксувати ефективність, динаміку процесу формування даних умінь. На першому етапі констатуючого експерименту вирішувались такі завдання: з'ясувати, чи розуміють майбутні учителі музики важливість використання принципу інтеграції мистецтв; виявити, чи готові майбутні вчителі музики на практиці використовувати гармонізуючий вплив комплексу та інтеграції мистецтв на формування особистості учня. На другому етапі констатуючого експерименту здійснювалось виявлення фахових умінь, якими володіють майбутні вчителі музики, а також діагностика рівнів сформованості художньо-аналітичних умінь і готовності студентів до введення принципу інтеграції дисциплін художньо-естетичного циклу в практику навчально-виховного процесу. Реалізація завдань констатуючого експерименту передбачала активне залучення студентів до елементів експериментально-дослідної роботи (спостереження, інтерв'ювання, анкетування, моделювання).

Педагогічне спостереження-пошук включало в себе коректування теми дослідження. На вибіркових бесідах-інтерв'ю майбутні вчителі музики вказували на недостатність змістовних знань у сфері мистецтва, що є прямим наслідком якості їхньої професійної підготовки. Опитувані студенти підкресливали, що широке поле художньо-творчої діяльності потребує глибоких та стабільних теоретичних знань та умінь інтегрувати знання предметів художньо-естетичного циклу, практичного оволодіння мовою мистецтва.

Анкетування було проведено у 4 вищих навчальних закладах України. Усього було отримано 245 анкет. Аналіз результатів анкетування студентів показав, що 95% респондентів усвідомлюють педагогічну цінність мистецтва, доцільність використання комплексу мистецтв і інтеграції дисциплін художньо-естетичного циклу в гармонійному розвитку особистості.

Спеціально розроблена система тестування студентів дала можливість виявити рівень сформованості художньо-аналітичних умінь у майбутніх учителів музики. При аналізі відповідей на запитання: "Які Ви знаєте види і функції мистецтва?", "Які види (компоненти) аналізу мистецького твору?", "Як Ви розумієте поняття "мистецька мова?", "Що таке жанр твору? Які знаєте жанри?", "Які труднощі виникають у процесі сприйняття і аналізу творів мистецтва?" виникла потреба в узагальненні отриманого результату. 90% студентів назвали всі види мистецтва. Серед функцій – найбільший процент вказав – виховну і естетичну. Були відсутні відповіді про важливість інформаційної, комунікативної і гедоністичної функцій мистецтва. 63% опитуваних не змогли назвати більше 2 методів аналізу мистецького твору (стильового, жанрового); 89% респондентів вказали на відсутність спеціальних знань, умінь і навичок аналізу мистецьких творів та практичного досвіду їх використання.

Отже, результати першого етапу констатуючого експерименту дають можливість зробити такі висновки щодо стану використання комплексу мистецтв і інтеграції дисциплін художньо-естетичного циклу в формуванні художньо-аналітичних умінь та впровадженні їх у навчально-виховний процес: більша частина респондентів усвідомлює необхідність формування художньо-аналітичних умінь і впровадження принципу інтеграції мистецтв у навчально-виховний процес; опитуваним бракує спеціальних теоретичних і методичних знань щодо використання принципу інтеграції дисциплін художньо-естетичного циклу; у більшості випадків, комплекс та інтеграція мистецтв використовується під час реалізації заходів розважального характеру (шкільних свят, святкових ранків тощо); упровадження елементів експериментальної роботи у ході проведення занять дозволило зорієнтувати студентів на поглиблення знань з теорії мистецтва, набуття практичних художніх умінь в різних видах мистецтва, реалізацію власного творчого потенціалу.

Дослідно-експериментальна методика формування художньо-аналітичних умінь майбутніх учителів музики передбачала впровадження спецкурсу "Інтеграція дисциплін художньо-естетичного циклу" у процес підготовки студентів II-III курсів Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка за спеціальністю "Початкове навчання. Музика".

Ефективність впровадження перевірялась у ході формуючого експерименту. Його метою було підтвердити гіпотезу дослідження про значення, зміст і структуру художньо-аналітичних умінь майбутніх учителів музики. Необхідно було вирішити такі завдання: експериментально підтвердити об'єктивну необхідність упровадження спецкурсу "Інтеграція дисциплін художньо-естетичного циклу" в процес підготовки майбутніх учителів музики; визначити вплив інтеграції мистецтв на розвиток творчих здібностей майбутніх педагогів; перевірити доцільність використання інтеграції дисциплін художньо-естетичного циклу для формування художньо-аналітичних умінь; перевірити педагогічні умови застосування інтеграції дисциплін художньо-естетичного циклу та мистецтв, у процесі яких формуються художньо-аналітичні уміння.

Спираючись на теоретичний і практичний матеріал було розроблено робочу програму спецкурсу, на основі якої і проводилась підготовка до формування художньо-аналітичних умінь у студентів. Наступним етапом стало написання курсу лекцій для теоретичної підготовки студентів, а також планів семінарських занять. Розробка лабораторних занять поєднувалась із практичним втіленням у навчальний процес авторської програми "Інтеграція дисциплін художньо-естетичного циклу" та написанням методичних рекомендацій до спецкурсу.

Предмет розраховано на 16 лекційних годин, 20 – семінарських та 36 – лабораторних.

Лекційні та семінарські заняття були побудовані за принципом застосування порівняльного аналізу творчості авторів, які належать до одного стильового напрямку розвитку мистецтва, як ефективного методу пізнання інтегративних зв'язків.

У ході семінарських занять (20 годин) студенти засвоїли питання визначення, класифікації основних категорій мистецтва, вивчили і практично застосовували розмаїття видів аналізу мистецького твору. Позналились з теоріями різних наукових шкіл про походження мистецтва, одержали інформацію щодо впливу мистецтва на розвиток аналітико-синтетичної діяльності мозку людини.

У ході лабораторних занять (36 годин) особлива увага студентів була сконцентрована на конкретних навчально-виховних блоках, метою яких було залучити слухачів спецкурсу до активної художньої творчості, яка

проявляється в нестандартних інтерпретаціях, створенні власних живописних і музичних мініатюр, імпровізації у музичних і синтетичних мистецтвах.

Формування художньо-аналітичних умінь полягало насамперед в активізації естетичного поля творчої діяльності, умінні застосовувати різноманітні методи аналізу в усіх видах мистецтва, задіяти набуті знання з багатьох інформаційних каналів для реалізації творчого потенціалу кожної унікальної особистості, розвинути бажання творити і отримувати від процесу практичної і споглядальної діяльності низку естетичних почуттів задоволення й насолоди.

Одним з найголовніших завдань, які ми ставили перед собою на заняттях спецкурсу "Інтеграція дисциплін художньо-естетичного циклу" – навчитись художнього осягнення високомистецьких зразків світової культури, розвинути технічні навички й уміння, бути здатними підходити до будь-якого завдання творчо, уміти правильно зрозуміти і грамотно передати образ, задум й ідею твору, користуючись засобами художньої виразності, інтегрувати отримані знання з дисциплін художньо-естетичного циклу і застосовувати їх у професійній діяльності вчителя музики. Формування художньо-аналітичних умінь сприяє відновленню змісту гуманітарної і художньо-естетичної освіти, орієнтації в освоєнні нових педагогічних технологій (у сфері насамперед музичної і художньої педагогіки), підвищенню рівня професійної культури і компетентності, допомагає виявити творчий потенціал, сприяти розвитку аналітичних, рефлексивних і проєктувальних здібностей майбутніх учителів музики в освітній області "Мистецтво", усунути ускладнення в їхній педагогічній діяльності і вирішенню багатьох інших задач.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навч. посібник. – К., 2002. – 270с.
2. Браже Т. Г. Развитие творческого потенциала учителя //Советская педагогика, -1989. -№8. –С. 89-94.
3. Madeja S. The Arts in the Curriculum //Principle. –1986. №3. –Р. 30-35.
4. Дидактика современной школы /Под ред. В. А. Онищука. – К. : Рад. школа, 1987. –351с.

Матеріал надійшов до редакції 10.09.03 р.

Плотницкая О. В. Художественно-аналитические умения как важный компонент формирования художественной компетентности будущего учителя музыки.

В статье рассматриваются основные компоненты художественной компетентности будущего учителя музыки. Подано краткое изложение авторской программы спецкурса "Интеграция дисциплин художественно-эстетического цикла".

Plotnitskaja O. V. Art - analytical skills as the important component of formation of art competence of the future teacher of music.

The basic components of art competence of the future teacher of music are considered. The summary of the author's program of a special course " Integration of disciplines of an art - aesthetic cycle " is represented.